

Agnieszka Goral
Lublin

Słowniki białorusko-polskie a brak ekwiwalencji przekładowej (na przykładzie rzeczownika)

Celem artykułu jest opis tzw. leksyki bezekwiwalentowej, utrwalonej w słownikach białorusko-polskich wydanych w Polsce i na Białorusi w ciągu ostatnich dwudziestu lat. Materiał ilustracyjny obejmuje ponad 450 haseł słownikowych reprezentujących rzeczowniki i pochodzi ze *Słownika białorusko-polskiego* pod redakcją T. Chylak-Schroeder, J. Głuszkowskiej-Babickiej, T. Jasińskiej-Sochy (wyd. Warszawa 2012), *Słownika białorusko-polskiego, polsko-białoruskiego* T. Jasińskiej i A. Bartoszewicza (wyd. Warszawa 1996) oraz części słownikowych *Materiałów do praktycznej nauki języka białoruskiego* (wyd. Lublin 2000) N. Sajewicz i *Rozmówek białorusko-polskich* A. Kłyszki (wyd. Mińsk 1992).

Ekwiwalencja przekładowa ma charakter linearny i dotyczy relacji między jednostką przekładową (translandem) a jej obcojęzycznym odpowiednikiem (translationem) i polega na symetrii składniowej, która w leksykografii przejawia się w doborze takich odpowiedników w języku docelowym, iż jednemu wyrazowi hasłowemu odpowiada jeden ekwiwalent, przy tym obu członom pary przekładowej właściwe jest identyczne znaczenie i nacechowanie stylistyczne (por. *кніжка* 'książka', *радаць* 'radość', *сабака* 'pies'; *разумець* 'rozumieć', *хацець* 'chcieć', *чытаць* 'czytać'; *белы* 'biały', *вясёлы* 'wesoły'; *добра* 'dobrze', *цёпла* 'ciepły'; *мы* 'my', *яны* 'oni'; *пад* 'pod', *пры* 'przy'). Z kolei zjawisko nielinearności polega na asymetrii składniowej, która w leksykografii przejawia się w doborze takich odpowiedników w języku docelowym, iż jednemu wyrazowi hasłowemu odpowiada ekwiwalent złożony, składający się minimum z dwóch elementów¹. O nielinearności można mówić analizując relacje przekładowe między przynajmniej dwoma językami, przy tym zjawisko to może nasilać się lub słabnąć w zależności od wyboru języka wyjściowego i docelowego: języki należące do tego samego kręgu kulturowego i reprezentujące tę samą rodzinę językową charakteryzuje większy stopień linearności niż języki niepokrewne, wyrosłe na odmiennej tradycji kulturowej i literackiej. Wybór języka docelowego istotnie zatem wpływa na stopień nielinearności między jednostkami przekładowymi.

¹ Por. A. B o r o w i e c, *O nielinearności w leksykografii polsko-białoruskiej*, „Acta Polono-Ruthenica” 2008, t. 13, s. 399–413; A. B o r o w i e c, *O czasownikach nielinearnych w leksykografii polsko-białoruskiej*, „Acta Albaruthenica” 2007, t. 6, *Droga ku wzajemności. 50 lat białorutenistyki na Uniwersytecie Warszawskim*, s. 72–79; A. B o r o w i e c, *O rzeczownikach nielinearnych w leksykografii polsko-białoruskiej*, „Roczniki Humanistyczne KUL” 2005, t. 53, z. 7, s. 177–188.

Termin leksyka bezekwiwalentowa, chociaż utrwalony w tradycji językoznawczej², w wielu przypadkach wydaje się mylący, ponieważ znaczna część owej leksyki posiada w języku docelowym pełnowartościowe, ogólnie uznane i utrwalone w tradycji przekładowej odpowiedniki, por. *абрыкацiн* 'likier morelowy', *Каляды* 'Boże Narodzenie', *мытня* 'urząd celny', *перакур* 'przerwa na papierosa', *пераноссе* 'nasada nosa', *сiвуч* 'uchatka grzywiasta'; *абедаць* 'jeść obiad', *вянчацця* 'brać ślub', *вячэраць* 'jeść kolację'. We wszystkich analizowanych słownikach powyższe hasła posiadają jednakowe ekwiwalenty przekładowe, co świadczy o stałości komponentów definicyjnych translatu, utrwalonego w tradycji zarówno ustnej, jak i pisanej.

Pomimo nielinearności leksyki bezekwiwalentowej, znacznej jej części właściwa jest pełna ekwiwalencja, jako że w parze transland – translat występuje ich pełna adekwatność semantyczna, a strukturę translatu tworzą elementy obligatoryjne, por. *абляніха* 'rokitnik zwyczajny', *аднойчы* 'pewnego razu', *адэкалон* 'woda kolońska', *апендыцыт* 'zapalenie wyrostka', *артэрыясклероз* 'miażdżycę tętnic', *аўтаручка* 'wieczne pióro', *вятранка* 'ospa wietrzna', *інфаркт* 'zawał serca', *конік* 'konik polny', *кубаметр* 'metr sześcienny', *маяк* 'latarnia morska', *мытня* 'urząd celny', *нафта* 'ropa naftowa', *плеўрыт* 'zapalenie opłucnej', *пытальнік* 'znak zapytania'. Owa adekwatność semantyczna jest jednym z podstawowych, jeżeli nie podstawowym, oczekiwaniem użytkowników słownika, którzy od leksykografa oczekują precyzji i często szkolnej wręcz dosłowności. Z szeregu synonimicznych translatów przeciętny odbiorca słownika preferuje ekwiwalenty jednowyrazowe (linearne), nielinearne traktując często jako dodatkowe, które mogą być pomocne w stylu potocznym lub publicystycznym, ale nie odpowiadają potrzebom stylu naukowego lub urzędowego. Wyrazem dążenia do tworzenia translatów jednowyrazowych jest coraz mocniej zaznaczająca się w słownikach tendencja do unikania nielinearności poprzez zastępowanie nielinearnych transla-

² Por. J. W a w r z y ń c z y k, *O słownikowych badaniach konfrontatywnych*, „Język Rosyjski” 1984, z. 37, s. 134–140; J. W a w r z y ń c z y k, *Problemy konfrontacji przekładowej języka polskiego i rosyjskiego* (w świetle krytyki leksykograficznej), Bydgoszcz 1982; J. W a w r z y ń c z y k, *Zasady prezentacji materiałów przekładowych* [w:] *Teoretyczne i praktyczne aspekty przekładu rosyjsko-polskiego*, t. 1, Łódź 2000, s. 36–38; J. W a w r z y ń c z y k, *Uwagi o pragmatyce w wielkich słownikach rosyjsko-polskich* [w:] *Pragmatyczne aspekty opisu języków wschodniosłowiańskich*, pod red. P. C z e r w i ń s k i e g o, Katowice 2003, s. 15–20; J. W a w r z y ń c z y k, *Ze studiów krytycznych nad polsko-rosyjskimi słownikami przekładowymi*, „Przegląd Rusycystyczny” 1981, z. 4, s. 49–55; H. B a r t w i c k a, *O leksyce „bezekwiwalentnej” i jej odzwierciedleniu w słownikach rosyjsko-polskich*, „Zeszyty Naukowe WSP w Bydgoszczy. Studia Filologiczne” 1985, z. 16, s. 87–96; A. B o g u s ł a w s k i, *Zagadnienia jednostek przekładowych* [w:] *Współczesny język polski i rosyjski. Konfrontacja przekładowa*, pod red. A. B o g u s ł a w s k i e g o i J. M ę d e l s k i e j, Warszawa 1997, s. 7–22; Б.А. П л о т н і к а ў, *Агульнае і спецыфічнае ў лексіцы беларускай мовы ў параўнанні з іншымі славянскімі мовамі* [у:] Б.А. П л о т н і к а ў, Л.А. А н т а н ю к, *Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум*, Мінск 2003, с. 17–21; Б.А. П л о т н і к а ў, В.П. Т р а й - к о ў с к а я, *Адметнасці безэквівалентнай лексікі беларускай мовы* [у:] *Слоўнік цяжкасцяў беларускай мовы*, Мінск 2004, с. 402–407; Б.А. П л о т н і к а ў, В.П. Т р а й к о ў - с к а я, *Слоўнік безэквівалентнай лексікі беларускай мовы* [у:] *Слоўнік цяжкасцяў...*, с. 407–428.

tów kalkami, które – chociaż nierzadko wymagają komentarza kulturoznawczego – nie wiążą się z koniecznością budowania ekwiwalentów opisowych (przykładowo, w *Słowniku białorusko-polskim* pod redakcją T. Chylak-Schroeder, J. Głuszkowskiej-Babickiej i T. Jasińskiej-Sochy przy haśle *каравай* zamiast proponowanego w starszych słownikach ekwiwalentu nielinearnego, odnajdujemy linearny odpowiednik *korowaj*).

Leksyka bezekwiwalentowa wymusza na leksykografie (tłumaczu) dobór specjalnych środków językowych, dopuszczających wykorzystanie zarówno obligatoryjnych, jak i fakultatywnych elementów definicji. Istotą braku ekwiwalencji jest często niemożność wyboru jednego spośród wielu możliwych odpowiedników w taki sposób, aby eliminował on wszystkie pozostałe, por. *аглядачык* ‘dokonujący przeglądu’, ‘ten, kto robi przegląd (czegoś)’, ‘ten, kto robi przegląd (maszyny, urządzenia)’, ‘ten, kto dokonuje przeglądu (czegoś)’; *адзул* pot. ‘dni wolne w zamian za wykonaną pracę’, ‘okres wolny od pracy jako wynagrodzenie za dodatkową pracę’, ‘wynagrodzenie za dodatkową pracę’, ‘rekompensata za pracę w godzinach nadliczbowych’; *адналюб* ‘ten, kto jest wierny wybranej kobiecie’, ‘ten, kto kocha jedną kobietę’, ‘kochający jedną kobietę’, ‘mężczyzna wierny jednej kobiecie’, ‘mężczyzna, który kocha jedną kobietę’, ‘mężczyzna kochający jedną kobietę’; *цёпер* ‘chłodny wiatr wiejący z północy’, ‘zimny wiatr z północy’, ‘mroźny wiatr z północy’; *каравай* ‘duży placek lub chleb pieczony na specjalne okazje’, ‘święteczny bochen chleba lub placek’, ‘placek lub chleb pieczony na uroczystości rodzinne i święta’, ‘wypiek pieczony na uroczystości rodzinne i święta’, ‘weselny lub święteczny placek lub chleb’. Z drugiej jednak strony, w wielu przypadkach obligatoryjność lub fakultatywność elementów tworzących translat jest dyskusyjna. Analiza słowników białorusko-polskich dowodzi, że w świadomości użytkowników języka najbardziej utrwalone są te struktury nielinearnych ekwiwalentów przekładowych, które reprezentują słownictwo specjalistyczne (na przykład z zakresu medycyny, por. *апендыцыт* ‘zapalenie wyrostka’, *артэрыясклероз* ‘miażdżyca tętnic’, *бранхіт* ‘zapalenie oskrzeli’, *вятранка* ‘ospra wietrzna’, *перыкардыт* ‘zapalenie osierdzia’, *перытаніт* ‘zapalenie otrzewnej’, *скула* ‘kość policzkowa’).

W przypadku wyrazów wieloznacznych brak ekwiwalencji może dotyczyć wszystkich znaczeń jednostki leksykalnej bądź tylko niektórych. Białoruski rzeczownik *прастамоўе* nie posiada jednowyrazowego odpowiednika w języku polskim we wszystkich znaczeniach i w słownikach podawane są jego dwa nielinearne odpowiedniki: 1. Język potoczny. 2. Wyraz gminny (pospolity). Rzeczownik *зверабоў* również cechuje w języku polskim brak ekwiwalencji we wszystkich znaczeniach: 1. Łowca morskich zwierząt, zawodowy myśliwy. 2. Dziurawiec zwyczajny (świętojański). 3. Nalewka dziurawcowa. W języku polskim nie posiada jednowyrazowego ekwiwalentu także wyraz *кафейніца* 1. Puszka (pudełko) na kawę. 2. Młynek do kawy.

Z kolei rzeczownik *праходнасць* należy do bezekwiwalentowych w dwóch znaczeniach: 1. Dostępność przejścia (przejazdu) oraz 2. *techn.* Zdolność pokonywania przez środki transportu przeszkód terenowych. Natomiast w trzecim znaczeniu jest to rzeczownik przetłumaczalny i w języku polskim oznacza termin medyczny *drożność*. W zależności od znaczenia do leksyki przekładalnej bądź

bezekwiwalentowej należy także zaliczyć między innymi rzeczowniki *пакітнік* 1. Rokitnik, 2. Zarośla wierzby rokity; *ранжыр* 1. Porządek, 2. woj. Ustawienie według wzrostu; *падзіч* 1. pot. Krewniak, 2. hist. Członek rodu.

Białoruskie rzeczowniki bezekwiwalentowe należą w przeważającej większości do grupy nazw nienacechowanych kulturowo, dlatego nie można odnosić ich do leksyki określanej jako *страноведческая лексика, этнокультуроведческая лексика, экзотизмы, этнографизмы, слова с культурным компонентом, культурно-коннотированная лексика*³. Wśród rzeczowników odnajdujemy zarówno osobowe, jak i nieosobowe jednostki leksykalne. W grupie osobowych znaczącą grupę stanowią nazwy osobowych subiektów czynności (w tym nazwy zawodowe), por. *абкатчык* 'specjalista do docierania i próbnej jazdy', *грузаадпраўшчык* 'nadawca ładunku', *грузаатрымальнік* 'odbiorca ładunku', *дрэваапрацоўшчык* 'specjalista od obróbki drewna', *жанрыст* 'malarz rodzajowy', *забойшчык* 'górnik przodkowy', *забудоўшчык* 'inwestor budowy', *загараджальнік* 'stawiacz min', *звершчык* 'osoba kontrolująca (sprawdzająca)', *вэкслеатрымальнік* 'odbiorca weksla', *вэксаледавец* 'wystawca weksla', *вэксаледаўца* 'wystawca weksla', *камісіянер* 'pośrednik handlowy', *кінаактрыса* 'aktorka kinowa', *кінаакцёр* 'aktor filmowy', *кінарэжысёр* 'reżyser filmowy', *манетчык* 'robotnik wybierający monety', *прадзюсар* 'producent filmowy', *пражэктарыст* 'operator światła', *праходчык* 'rębacz chodnikowy', *аглядчык* 'wykonujący przegląd', *землекарыстальнік* 'użytkownik gruntu', *пуцеец* 'pracownik kolei', *рафінершчык* 'pracownik rafinerii', *рачнік* 'marynarz żegluga rzecznej', *рыбнік* pot. 'hodowca ryb, pracownik przetwórstwa rybnego', *рэферы* 'sędzia sportowy', *сезоннік* 'robotnik sezonowy', *семафоршчык* 'sygnalista semaforowy', *тавараадпраўшчык* 'nadawca towaru', *турбіншчык* 'specjalista od turbin', *чэкадавец* 'wystawca czeku', *чэкадаўца* 'wystawca czeku', *юнга* 'chłopiec okrętowy'.

Do bezekwiwalentowych należą także niektóre nazwy atrybutywne (por. *абражальнік* 'obrażający kogoś', *аднаасобнік* 'gospodarz indywidualny', *аднадумец* 'człowiek o tych samych poglądach', *аднакласнік* 'kolega z tej samej klasy', *аднакурснік* 'kolega z tego samego roku', *адставанец* 'uczeń, który nie daje sobie rady', *букваед* 'mól książkowy', *відавочнік* 'naoczny świadek', *другакласнік* 'uczeń drugiej klasy', *здараваця* 'tęgi chłop', *наспяванец* 'uczeń, który osiąga dobre wyniki', *першакласнік* 'uczeń pierwszej klasy', *правапарушальнік* 'osoba łamiąca prawo', *скараход* 'człowiek, który szybko chodzi', *спадарожнік* 'towarzysz podróży'), nazwy członków ugrupowań (por. *абшчыннік* 'członek wspólnoty (gminy, bractwa)', *дружыннік* 'członek drużyny', *карнік* 'członek oddziału karnego'), nazwy uczestników (por. *путчыст* 'uczestnik puczu').

Zróżnicowanie semantyczne cechuje rzeczowniki nieosobowe, reprezentowane w zebranym materiale przez nazwy przedmiotów codziennego lub częstego użytku (por. *адэкалон* 'woda kolońska', *аўтаручка* 'wieczne pióro', *брыль* 'kapelusz słomkowy', *булдавешка* 'gałka u laski', *відэакасета* 'kaseta video', *карчага*

³ Por. H. Bartwicka, *К проблеме культурно-коннотированной лексики в двуязычных словарях (на материале русско-польских словарей)* [w:] H. Bartwicka, *Ze studiów konfrontatywno-przeładowych nad językiem polskim i rosyjskim*, Warszawa 2006, s. 27.

'duży garnek gliniany', *кінастужка* 'taśma filmowa', *кінасцэнарыі* 'scenariusz filmowy', *насоўка* 'chusteczka higieniczna', *памазок* 'pędzel do golenia', *пірожніца* 'forma do pieczenia', *плінтус* 'listwa przyścienna', *пронуск* 'karta wstępu', *радыёпрыёмнік* 'aparat radiowy', *рубільнік* '(wy)łącznik nożowy', *фен* 'suszarka do włosów', *фотанарат* 'aparat fotograficzny', *фотананера* 'papier fotograficzny', *фотаплёнка* 'film fotograficzny', *чайніца* 'puszka na herbatę', *шаршатка* 'długa, gruba igła', *шыян* 'duży, słomiany kosz'), maszyn i narzędzi (por. *адзіцкальнік* 'prasa drukarska', *мясарубка* 'maszynka do mielenia mięsa', *мясарэзка* 'maszynka do mielenia mięsa', *растамер* 'miernik wzrostu', *снегачыст* 'pług śnieżny', *снегачышчальнік* 'pług śnieżny'), ubrania i obuwia (por. *джынсоўка* 'kurtka dżinsowa', *купальнік* pot. 'kostium kąpielowy', *німы* 'futrzone buty', *роба* pot. 'ubranie robocze', *спецвопратка* 'ubranie robocze'), broni (por. *агнямёт* 'miotacz ognia', *кулямёт* 'karabin maszynowy').

Wśród nieosobowej białorusko-polskiej leksyki bezekwiwalentowej znaczącą grupę stanowi słownictwo medyczne. Charakter nieliniarny mają zarówno liczne nazwy określające ogólne pojęcia z zakresu medycyny (por. *кровазварот* 'krążenie krwi', *медагляд* 'badanie lekarskie', *меддапамога* 'pomoc medyczna', *медінстытут* 'akademia medyczna', *сэрцабіцце* 'bicie serca', *целасклад* 'budowa ciała'), jak i nazwy chorób i dolegliwości człowieka (por. *апендыцыт* 'zapalenie wyrostka', *артэрыясклероз* 'miażdżycza tętnic', *бранхіт* 'zapalenie oskrzeli', *вятранка* 'ospa wietrzna', *галавакружэнне* 'zawroty głowy', *дэрматоз* 'choroba (schorzenie) skóry', *інфаркт* 'zawał serca', *кан'юнктывіт* 'zapalenie spojówek', *ларынгіт* 'zapalenie krtani', *мастыт* 'zapalenie sutka', *менінгіт* 'zapalenie opon mózgowych', *мікоз* 'grzybica stóp', *неўрыт* 'zapalenie nerwu', *нефрыт* 'zapalenie nerek', *плеўрыт* 'zapalenie opłucnej', *пнеўманія* 'zapalenie płuc', *прастатыт* 'zapalenie gruczołu krokowego', *пульніт* 'zapalenie miazgi zębowej', *разачэя* 'trądzik różowaty', *рэцініт* 'zapalenie siatkówki', *стаматыт* 'zapalenie jamy ustnej'), części ciała człowieka (por. *гінафіз* // *гінэфіз* 'przysadka mózgowa', *мезенец* 'mały palec', *надброўе* 'część nadbrwiowa czaszki, łuki brwiowe', *скула* 'kość policzkowa'), terapii leczniczych (por. *зубалечэнне* 'leczenie zębów'), sprzętu ortopedycznego (por. *нагрыжнік* 'pas przepuklinowy').

Do grupy bezekwiwalentowych należą także nazwy miejsc, pomieszczeń i budynków, por. *агарод* 'ogród warzywny', *бамбасховішча* 'schron przeciwlotniczy', *бензазаправачная* 'stacja benzynowa', *дзетдом* 'dom dziecka', *збожжасховішча* 'magazyn zbożowy', *кафэ-малочная* 'bar mleczny', *кінастудыя* 'wytwórnia filmowa', *мытніца* 'urząd celny', *мытня* 'urząd celny', *надхмар'е* 'przestrzeń nad chmurami', *небаскроб* 'drapacz chmur', *паштамт* 'poczta główna', *покуць* 'kąt pod świętymi obrazami, honorowe miejsce w domu', *прагарына* 'przepalone miejsce', *прапаліна* 'przepalone miejsce', *пультавая* 'sala (kabina) sterowania', *таможня* 'urząd celny', *танцзал* // *танцзала* 'sala taneczna', *турбаза* 'schroniska turystyczne', *універмаг* 'dom towarowy'.

Do bezekwiwalentowych należą liczne nazwy z zakresu bankowości, rachunkowości i handlu, por. *жыраабарот* 'obróć bezgotówkowy', *жыразагад* 'polecenie dokonywania przelewu na rzecz wierzyciela', *знешнегандлёвы* 'dotyczący handlu zagranicznego', *казначэйства* 'urząd skarbowy', *камісіянер* 'pośrednik

handlowy', *лесаэкспарт* 'eksport lasu', *таваараабарот* 'obrót handlowy', *таваараабмен* 'wymiana towarów', *хлебагандаль* 'handel zbożem', *цэнаўтварэнне* 'kształtowanie się cen'.

Trudności w tłumaczeniu na język polski przysparzają także niektóre nazwy pojęć abstrakcyjnych, stanów i procesów, por. *гібрыдызацыя* 'mieszanie gatunków', *грузаабарот* 'obrót ładunków', *дрэваапрацоўка* 'obróbka drewna', *збожжанарыхтоўка* 'skup zboża', *збожжапастаўка* 'dostawa zboża', *жылкааперацыя* 'spółdzielczość mieszkaniowa', *лакальнасць* 'lokalny charakter', *лесанарыхтоўка* 'eksploatacja lasów', *узаемадапамога* 'pomoc wzajemna', *рубрыкацыя* 'umieszczenie w odpowiednich rubrykach', *стамляльнасць* 'skłonność do łatwego męczenia się', *станоўчасць* 'dodatni charakter', *якаснасць* 'wysoka jakość'.

Brak linearności w przekładzie na język polski cechuje również niektóre białoruskie nazwy z kręgu świata roślin, grzybów, zwierząt, ptaków, ryb i owadów. W grupie tej naliczniej reprezentowane są nazwy roślin, upraw polowych i grzybów, por. *абляніха* 'rokitnik zwyczajny', *агняцвет* 'pszeniec gajowy', *адналетнік* 'roślina jednoroczna', *бульбоўнік* 'nać kartoflana', *бурачнік* 'nać buraka', *бяроста* 'kora brzoza', *дуднік* 'dzięgiel leśny', *жамчужніца* 'perłopław perłorodny', *званец* 'lwia paszcza', *качан* 'główka kapusty', *марэна* 'marzanna barwiar-ska', *пласціначнік* 'grzyb bedłkowaty', *ракіта* 'wierzba rokita', *рудзянец* 'lnicznik siewny', *рыжак* 'lnicznik siewny', *рыжык* 'mleczaj rydz', *рэпнік* 'nać rzepu', *шыпшына* 'dzika róża'; mniejsza liczebność charakteryzuje nazwy zwierząt, ptaków, owadów i ryb, por. *жаваранак* 'skowronek polny', *касач* 'samiec cietrzewia', *квакша* 'rzekotka drzewna', *конік* 'konik polny', *крыжавік* 'pająk krzyżak', *малох* 'moloch kolczasty', *махаон* 'paź królowej', *рыбіна* pot. 'jedna ryba'.

Wśród białorusko-polskiej leksyki nielinearnej odnajdujemy także nazwy napojów, potraw, produktów spożywczych i dodatków kulinarnych, por. *вяршкі* 'słodka śmietanka (do kawy)', *дранік* 'placek ziemniaczny', *жур* pot. 'kisiel owsiany', *карэйка* 'boczek wędzony', *кляновік* 'sok (syrup) klonowy', *корж* 'przaśny wypiek', *куліч* 'bab(k)a wielkanocna', *ласасіна* 'mięso łososia', *медавуха* pot. 'miód pitny', *пельмені* 'pierogi z mięsem', *праснак* 'przaśny chleb', *пышка* 'bułeczka maślana', *расольнік* 'zupa ogórkowa', *самбук* 'suflet owocowy', *свежына* pot. 'świeże mięso', *сухафрукты* 'suszone owoce', *юшка* 'zupa rybna'.

Do mniej licznych należą nazwy związane ze sportem (por. *баскетбол* 'piłka ręczna', *батэrfляй* 'styl motylkowy', *скачкі* 'wyścigi konne', *спартзала* 'sala gimnastyczna', *фіззарадка* 'gimnastyka poranna', *фізкультура* 'wychowanie fizyczne', *футбол* 'piłka nożna'), nazwy pojęć geograficznych i meteorologicznych, procesów geofizycznych (por. *гурба* 'zaspą śnieżną', *землетрасенне* 'trzęsienie ziemi', *пагода* 'dobra pogoda', *пакатасць* 'spadek terenu', *сівер* 'mroźny, północny wiatr', *узлесак* 'skraj lasu'), nazwy fabryk, przetwórn i zakładów pracy (por. *лесакамбінат* 'zakład przemysłu drzewnego', *мылаварня* 'wytwórnia mydła', *птушкаферма* 'ferma drobiu', *рыбазавод* 'przetwórnia ryb', *рыбакамбінат* 'przetwórnia ryb', *фотаатэлье* 'zakład fotograficzny', *хімкамбінат* 'zakład chemiczny', *шклозавод* 'huta szkła'), nazw substancji (por. *вуглекіслата* 'dwutlenek węgla', *каўстык* 'soda kaustyczna', *міра* 'świąty olej do namaszczenia', *нафта* 'ropa naftowa', *нопеланад* 'popiół wulkaniczny', *прыпыл* 'puder formierski',

пытляванка pot. 'mąka pytlowa'), nazwy świąt i elementów obrzędowych (por. *адняванне* 'nabożeństwo pogrzebowe', *Каляды* 'Boże Narodzenie', *каравай* 'duży placek lub bochenek chleba pieczony na wesele lub święto', *саван* 'koszula, którą nakłada się zmarłemu', *Сёмуха* 'Zielone Świątki').

Najmniej w analizowanym materiale zanotowano pojęć językoznawczych (por. *дапасаванне* 'związek zgody', *зваротак* 'zwrot adresatywny', *кіраванне* 'związek rządu', *прыдатак* 'przydawka rzeczowna', *прымыканне* 'związek przynależności', *пытальнік* 'znak zapytania'), nazw organizacji i związków pracowniczych (por. *гарсавет* 'rada miejska', *Еўрасаюз* 'Unia Europejska', *прафсаюз* 'związek zawodowy'), nazw odcinków czasu (por. *жор* 'okres żerowania ryba', *надвячорак* 'przedwczesna pora', *сандзень* 'dzień przeznaczony na dezynfekcję'), leksyki rolniczej (por. *буракаводства* 'uprawa buraka', *тытуняводства* 'uprawa tytoniu'), nazw z zakresu sztuki (por. *гарэльеф* 'płaskorzeźba wypukła', *кінафестываль* 'festiwal filmowy'), nazw prawniczych (por. *законаадпаведнасць* 'zgodność z prawem', *законапраект* 'projekt ustawy'), nazw miar (por. *кубаметр* 'metr sześcienny').

W polskich ekwiwalentach dwuczłonowych będących nominalnymi związkami wyrazowymi nośnikiem znaczenia podstawowego jest człon pierwszy, por. *апендыцыт* 'zapalenie wyrostka', *бранхіт* 'zapalenie oskrzeli', *булдавешка* 'gałka u laski', *буракаводства* 'uprawa buraka', *бурачнік* 'nać buraka', *гібрыдызацыя* 'mieszanie gatunków', *забудоўшчык* 'inwestor budowy', *загараджальнік* 'stawiacz min', *інфаркт* 'zawał serca', *казна* 'skarb państwa', *канявод* 'hodowca koni', *кравазварот* 'krążenie krwi', *лядзяк* 'sopel lodu', *мастыт* 'zapalenie sutka', *накатасць* 'spadek terenu', *пнеўманія* 'zapalenie płuc', *плеўрыт* 'zapalenie opłucnej', *под* 'дно paleniska', *пражэктарыст* 'operator światła', *пронуск* 'karta wstępu', *пытальнік* 'znak zapytania', *рафінершчык* 'pracownik rafinerii', *раслінаводства* 'uprawa roślin', *рыбакамбінат* 'przetwórnia ryb', *рысавод* 'plantator ryżu', *рысаводства* 'uprawa ryżu', *рэпнік* 'nać rzepy', *спадарожнік* 'towarzysz podróży', *таваараадпраўшчык* 'nadawca towaru', *тытуняводства* 'uprawa tytoniu', *узлесак* 'skraj lasu'.

W grupie translatów dwuczłonowych równie często spotykane są ekwiwalenty, w których nośnikiem znaczenia jest rzeczownik oraz określająca go przydawka przymiotnikowa (zazwyczaj w postpozycji), por. *адняванне* 'nabożeństwo pogrzebowe', *адэкалон* 'woda kolońska', *баскетбол* 'piłka ręczna', *батэрфляй* 'styl motylkowy', *брыль* 'kapelusz słomkowy', *бульбоўнік* 'nać kartoflana', *бурбалка* 'bańka mydlana', *бяроста* 'kora brzoźowa', *відавочнік* 'naoczny świadek', *відэакасета* 'kaseta video', *вятранка* 'ospa wietrzna', *дранік* 'placek ziemniaczny', *дываналін* 'wykładzina dywanowa', *дзяга* 'pas skórzaný', *дзянніца* 'gwiazda poranna', *жарон* 'kamień młyński', *жрэц* 'kapłan pogański', *жур* pot. 'kisiel owsiany', *гарэльеф* 'płaskorzeźba wypukła', *гастролі* 'występy gościnne', *гіпафіз* // *гіпофіз* 'przysadka mózgowa', *гурба* 'zaspa śnieżna', *джынсоўка* 'kurtka dżinsowa', *забойшчык* 'górnik przodkowy', *інтым* 'sytuacja intymna', *казначэйства* 'urząd skarbowy', *кантрацэптывы* 'środki antykoncepcyjne', *карэйка* 'boczek wędzony', *кляновік* 'sok klonowy', *конік* 'konik polny', *кубаметр* 'metr sześcienny', *кулямёт* 'karabin maszynowy', *маладая* 'panna młoda', *малады* 'pan młody',

мытніца 'urząd celny', мытня 'urząd celny', маяк 'latarnia morska', насоўка 'chusteczka higieniczna', нафта 'ropa naftowa', паштамт 'poczta główna', пла-недрадром 'lotnisko szybowcowe', пласціначнік 'grzyb bedłkowaty', плінтус 'listwa przyścienna', плітняк 'kamień ciosowy', попеланад 'popiół wulkaniczny', пра-дзюсар 'producent filmowy', праходчык 'rębacz chodnikowy', проніць 'pismo kali-graficzne', прыдатак 'przydawka rzeczowna', прыпыл 'puder formierski', прычт 'kler parafialny', пункцір 'linia punktowa', пуціна 'sezon połowowy', пуць 'tor ko-lejowy (tramwajowy)', пышка 'bułeczka maślana', разацэя 'trądzik różowaty', раз-друкоўка 'wydruk komputerowy', расольнік 'zupa ogórkowa', роба pot. 'ubranie robocze', рубільнік '(wy)łącznik nożowy', рудзянец 'lnicznik siewny', рыжак 'lnicznik siewny', рэферы 'sędzia sportowy', сезоннік 'robotnik sezonowy', скачкі 'wyścigi konne', скула 'kość policzkowa', таможня 'urząd celny', стэндар 'stożak przeciwpożarowy', суглінак 'głina piaszczysta', судзебнік hist. 'kodeks karny', суд-наверф 'stocznia okrętowa', універмаг 'dom towarowy', утыль 'odpady użytkowe', фунікулёр 'kolejka linowa', футбол 'piłka nożna', экстрым 'sytuacja ekstremal-na', юнга 'chłopiec okrętowy', юшка 'zupa rybna', званец 'lwia paszcza', жарабіца 'młoda klacz', Каляды 'Boże Narodzenie', мезенец 'mały palec', нацюрморт 'mart-wa natura', пагода 'dobra pogoda', плёс 'prosty nurt', пляцень 'pleciony płót', прагарына 'przepalone miejsce', прпаліна 'przepalone miejsce', прыработак 'dodatkowy zarobek', Сёмуха 'Zielone Świątki', якаснасьць 'wysoka jakość'. Za-notowano kilka przykładów polskich ekwiwalentów z przydawką rzeczowną, por. керагаз 'prymus na naftę', кіцель 'kurtka od munduru', намазок 'pędzel do gole-nia', пельмені 'pierogi z mięsem', пірожніца 'forma do pieczenia', рафінад 'cukier w kostkach', ружоўнік 'kwietnik z różami', турбіншчык 'specjalista od turbin', фен 'suszarka do włosów', чайніца 'puszka na herbatę'.

W leksykografii białorusko-polskiej odnajdujemy także liczne przykłady bezekwiwalentowych rzeczowników złożonych, zbudowanych według różnych modeli gramatycznych. Wśród nich najliczniej reprezentowane są białoruskie zło-żenia utworzone z dwóch rzeczowników, por. авечкагадовец 'hodowca owiec', артэрыясклероз 'miażdżyca tętnic', бамбасховішча 'schron przeciwlotniczy', бен-заправачная 'stacja benzynowa', вуглекіслата 'dwutlenek węgla', вэксалеат-рымальнік 'odbiorca weksla', вэксаледавец 'wystawca weksla', вэксаледаўца 'wystawca weksla', галавакружэнне 'zawroty głowy', грузабарот 'obrót ładun-ków', грузаадпраўшчык 'nadawca ładunku', грузаатрымальнік 'odbiorca ładunku', дзетдом 'dom dziecka', збожжанарыхтоўка 'skup zboża', збожжапастаўка 'dostawa zboża', збожжасховішча 'magazyn zbożowy', землекарыстальнік 'użytkownik gruntu', землетрасенне 'trzęsienie ziemi', землеўладанне 'posia-danie ziemi', зубалечэнне 'leczenie zębów', ікананіс 'malarstwo ikon', ільнасемя 'nasienie lnu, siemię lniane', ільнасеялка 'siewnik do lnu', ільнавалакно 'włókno lniane', ільнозавод 'roszarnia lnu', ільнопрадукцыя 'produkcja lnu', ільносушыл-ка 'suszarnia lnu', ільнотрапалка 'trzeprarka do lnu', ільноцерабілка 'maszyna do trzepania lnu', ільночасалка 'czesarka lnu', іонаабмен 'wymiana jonów', карабле-будаванне 'budowa okrętów', караблебудайнік 'budowniczy okrętów', карабле-крушэнне 'katastrofa okrętowa', мараплаванне 'żegluga morska', машынабуда-ванне 'przemysł maszynowy', мікоз 'grzybica stóp', мостабудаванне 'budowa

mostów', *працаздольнасць* 'zdolność do pracy', *працаўладкаванне* 'zapewnienie pracy', *прыборабудаванне* 'wyrób przyrządów', *пуцёўкладка* 'układanie toru kolejowego', *сенасушылка* 'maszyna do suszenia siana', *сенасховішча* 'szopa na siano', *суднабудаванне* 'przemysł okrętowy', *сэрцабіцце* 'bicie serca', *хлебагандаль* 'handel zbożem', *целасклад* 'budowa ciała', *цэнаўтварэнне* 'kształtowanie się cen', *чэкадавец* 'wystawca czeku', *чэкадаўца* 'wystawca czeku', *шклозавод* 'huta szkła'.

W języku polskim nie posiadają jednowyrazowych ekwiwalentów złożone nazwy osób określające hodowców zwierząt, bydła domowego, upraw i roślin (z drugim członem *-вод* i *-гадовец* typu *звераход* // *зверагадовец* 'hodowca zwierząt futerkowych'), por. *авечкаход* // *авечкагадовец* 'hodowca owiec', *жывёлаход* // *жывёлагадовец* 'hodowca bydła', *каняход* // *канегадовец* 'hodowca koni', *каракуляход* 'hodowca owiec karakułowych', *козагадовец* 'hodowca kóz', *птушкаход* // *птушкагадовец* 'hodowca drobiu', *сабакаход* 'hodowca psów', *свінаход* // *свінагадовец* 'hodowca świń (trzody chlewnej)', *трысагадовец* 'hodowca królików', *кветкаход* 'hodowca kwiatów', *раслінаход* 'hodowca roślin', *рысаход* 'plantator ryżu', *тутаход* 'hodowca morwy'. Do bezekwiwalentowych należą także nazwy oznaczające rodzaj hodowli zwierząt i uprawy roślin typu *звераходства* // *зверагадоўля* 'hodowla zwierząt futerkowych', *каракуляходства* 'hodowla owiec karakułowych', *козагадоўля* 'hodowla kóz', *канапляходства* 'uprawa kopri', *рысаходства* 'uprawa ryżu', *тутаходства* 'hodowla morwy'.

W słownikach białorusko-polskich polskimi ekwiwalentami złożzeń typu *банк-дэбітар*, *бюджэт-нета*, *вагон-рэстаран* (pisanych w języku białoruskim przez myślnik) najczęściej są związki wyrazowe utworzone z rzeczownika i przydawki wyrażonej przymiotnikiem, por. *банк-дэбітар* 'bank dłużniczy', *банк-крэдытор* 'bank wierzycielski', *баль-маскарад* 'bal maskowy', *брута-баланс* 'balans brutto', *брута-бюджэт* 'budżet brutto', *брута-інвестыцыі* 'inwestycje brutto', *бухгалтар-эксперт* 'biegły księgowy', *бюджэт-брута* 'budżet brutto', *бюджэт-нета* 'budżet netto', *вага-брута* 'waga brutto', *вага-нета* 'waga netto', *вагон-рэстаран* 'wagon restauracyjny', *кафэ-малочная* 'bar mleczny', *прэс-аташэ* 'attaché prasowy', *прэс-бюро* 'biuro prasowe', *прэс-канферэнцыя* 'konferencja prasowa', *прэс-клуб* 'klub prasowy', *прэс-сакратар* 'rzecznik prasowy', *прэс-цэнтр* 'centrum prasowe', *рок-ансамбль* 'zespół rokowy', *рок-музыка* 'muzyka rockowa', *стоп-сигнал* 'sygnał świetlny' (ale: *выстаўка-продаж* 'wystawa połączona ze sprzedażą', *сеньярэн-канвент* 'konwent seniorów', *стоп-кран* 'hamulec bezpieczeństwa').

W języku polskim nie posiadają jednowyrazowych ekwiwalentów białoruskie rzeczowniki złożone z zakresu przemysłu i żeglugi morskiej z drugim członem *-будаванне* (por. *машынабудаванне* 'przemysł maszynowy', *мостабудаванне* 'budowa mostów', *самалётабудаванне* 'budowa samolotów', *суднабудаванне* 'przemysł okrętowy') oraz *-прамысловасць* (por. *леснапрамысловасць* 'przemysł drzewny', *металапрамысловасць* 'przemysł metalowy', *нафтапрамысловасць* 'przemysł naftowy', *рыбапрамысловасць* 'przetwórstwo rybne', *электрапрамысловасць* 'przemysł elektroniczny').

Od przymiotnika i rzeczownika zostały z kolei utworzone rzeczowniki: *аграфонд* ($\leq$ *аграрны фонд*) 'fundusz rolny', *аграсядзіба* ($\leq$ *аграрная сядзіба*)

'gospodarstwo turystyczne', *аўтаручка* (≤ *аўтаматычная ручка*) 'wieczne pióro', *гарсавет* (≤ *гарадскі савет*) 'rada miejska', *Еўрасаюз* (≤ *Еўрапейскі Саюз*) 'Unia Europejska', *гідрастанцыя* (≤ *гідралагічная станцыя*) 'siłownia wodna', *ілжэппарок* (≤ *ілжывы прарок*) 'fałszywy prorok', *ілжэсведка* (≤ *ілжывы сведка*) 'fałszywy świadek', *ілжэсведчанне* (≤ *ілжывае сведчанне*) 'fałszywe świadectwo', *левабярэжжа* (≤ *левы бераг*) 'lewy brzeg', *пластмаса* (≤ *пластычная маса*) 'masa plastyczna', *правабярэжжа* (≤ *правы бераг*) 'prawy brzeg', *прафсаюз* (≤ *прафесійны саюз*) 'związek zawodowy', *сандзень* (≤ *санітарны дзень*) 'dzień przeznaczony na dezynfekcję', *спартзала* (≤ *спартыўная зала*) 'sala gimnastyczna', *спецвопратка* (≤ *спецыяльная вопратка*) 'ubranie robocze', *сухафрукты* (≤ *сухія фрукты*) 'suszone owoce', *танцзал* (≤ *танцавальны зал*) // *танцзала* (≤ *танцавальная зала*) 'sala taneczna', *турбаза* (≤ *турыстычная база*) 'schroniska turystyczne', *універмаг* (≤ *універсальны магазін*) 'dom towarowy', *хімкамбінат* (≤ *хімічны камбінат*) 'zakład chemiczny'.

Szczególnie wysoka produktywność charakteryzuje wyrazy złożone z pierwszym członem określającym współczesne środki masowego przekazu i techniki komunikacyjne, por. *кіна*:-: *кінаактрыса* 'aktorka filmowa', *кінаакцёр* 'aktor filmowy', *кінаартыст* 'aktor filmowy', *кінаапарат* 'kamera filmowa', *кінааператар* 'operator filmowy', *кінаатэлье* 'atelier filmowe', *кінабавік* 'przebój kinowy', *кінабудка* 'kabina filmowa', *кінадакумент* 'film dokumentalny', *кіназала* 'sala kinowa', *кіназорка* 'gwiazda filmowa', *кінакамера* 'kamera filmowa', *кінамас-тацтва* 'sztuka filmowa', *кінаперасоўка* 'kino objazdowe', *кінаплёнка* 'taśma filmowa', *кінапракат* 'wypożyczanie filmów', *кінапрамысловасць* 'przemysł filmowy', *кінарэжысёр* 'reżyser filmowy', *кінарэпартаж* 'reportaż filmowy', *кінарэпарцёр* 'reporter filmowy', *кінарынак* 'rynek filmowy', *кінасеанс* 'seans filmowy', *кінасетка* 'sieć kin', *кінастудыя* 'studio filmowe', *кінастужка* 'kopia filmowa', *кінасцэнарый* 'scenariusz filmowy', *кінатэхніка* 'technika filmowa', *кінаўстаноўка* 'aparatura projekcyjna', *кінафабрыка* 'wytwórnia filmowa', *кінафестываль* 'festiwal filmowy', *кінахроніка* 'kronika filmowa', *кіначасопіс* 'kronika filmowa', *кінаэкран* 'ekran filmowy', *радыё*:-, por. *радыёантэна* 'antena radiowa', *радыёапаратура* 'aparatura radiowa', *радыёвыпрямленне* 'promieniowanie radiowe', *радыёжурналіст* 'dziennikarz radiowy', *радыёкаментатар* 'komentator radiowy', *радыёканал* 'kanał radiowy', *радыёмачта* 'maszt radiowy', *радыёнавушнікі* 'słuchawki radiowe', *радыёнастанова* 'słuchowisko radiowe', *радыёперадатчык* 'nadajnik radiowy', *радыёперадача* 'audycja radiowa', *радыёперахват* 'nasłuch radiowy', *радыёперашкоды* 'zakłócenia odbioru radiowego', *радыёпірацтва* 'piractwo radiowe', *радыёпрамень* 'wiązka radiowa', *радыёрубка* 'kabina radiowa', *радыёрэпартаж* 'reportaż radiowy', *радыёрэпрадуктар* 'głośnik radiowy', *радыёсігнал* 'sygnał radiowy', *радыёспектакль* 'spektakl radiowy', *радыёстудыя* 'studio radiowe', *радыётрансляцыя* 'transmisja radiowa', *радыёўстаноўка* 'instalacja radiowa', *радыёхвалі* 'fale radiowe', *радыёцэнтр* 'ośrodek radiowy', *радыёчастата* 'częstotliwość radiowa', *радыёшум* 'zakłócenia w odbiorze radiowym'; *тэле*:-: *тэлеатэлье* 'zakład naprawy telewizorów', *тэлевышка* 'wieża telewizyjna', *тэлеінфармацыя* 'informacja telewizyjna', *тэлекаментатар* 'komentator telewizyjny', *тэлекамера* 'kamera telewizyjna', *тэлепастаноўка* 'spektakl telewizyjny',

тэлеперадатчык 'nadajnik telewizyjny', *тэлепрыёмнік* 'odbiornik radiowo-telewizyjny', *тэлерэпартаж* 'reportaż telewizyjny', *тэлерэпарцёр* 'reportaż telewizyjny', *тэлектанцыя* 'stacja telewizyjna', *тэлестудыя* 'studio telewizyjne', *тэлесцэнарыст* 'scenarzysta telewizyjny', *тэлефільм* 'film telewizyjny'.

W zebranych materiale zanotowano kilkanaście rzeczowników z pierwszym członem *авія-*, por. *авіяапрыскванне* 'opryskiwanie upraw z samolotów', *авіябаза* 'baza lotnicza', *авіябілет* 'bilet lotniczy', *авіябомба* 'bomba lotnicza', *авіябудаванне* 'przemysł lotniczy', *авіябудаўнік* 'pracownik przemysłu lotniczego', *авіядэсант* 'desant powietrzny', *авіязавод* 'fabryka samolotów', *авіяканструктар* 'konstruktor maszyn latających', *авіялінія* 'linia lotnicza', *авіямадэлізм* 'modelarstwo lotnicze', *авіямадэліст* 'modelarz maszyn latających', *авіямадэль* 'model samolotu', *авіяпошта* 'poczta lotnicza', *авіясувязь* 'łączność lotnicza', *авіятранспорт* 'transport lotniczy', *авіяшоу* 'pokaz lotniczy'.

Najniższa liczebność (poniżej dziesięciu przykładów) cechuje rzeczowniki złożone z pierwszymi członami: *мота-*, por. *мотабаліст* 'piłkarz na motocyklu', *мотабол* 'futbol na motocyklach', *мотагонкі* 'wyścigi motocyklowe', *мотадром* 'tor żużlowy', *мотаралі* 'raid motocyklowy', *мотадывізія* 'dywizja zmotoryzowana', *мотаняхота* 'piechota zmotoryzowana'; *лес(а)-*, por. *лесакамбінат* 'zakład przemysłu drzewnego', *лесанарыхтоўка* 'eksploatacja lasów', *лесанпрамысловасць* 'przemysł drzewny', *лесасплаў* 'spław drzewa', *лесаэкспарт* 'eksport lasu'; *сан-* (≤ *санітарны*), por. *санвузел* 'węzeł sanitarny', *сандружына* 'drużyna sanitarna', *санінспектар* 'inspektor sanitarny', *санстанцыя* 'stacja sanitarno-epidemiologiczna', *санчасць* 'jednostka sanitarna'; *фота-*, por. *фотаапарат* 'aparat fotograficzny', *фотаатэлье* 'zakład fotograficzny', *фотананера* 'papier fotograficzny', *фотаплёнка* 'film fotograficzny'; *хлеб(а)-*, por. *хлебагандаль* 'handel zbożem', *хлебаздача* 'dostawy zboża dla państwa', *хлебанастаўкі* 'dostawy zboża', *хлебапрадукты* 'produkty zbożowe'; *электр(а)-*, por. *электраабсталяванне* 'instalacja elektryczna', *электраносьбіт* 'nośnik energii', *электранпрамысловасць* 'przemysł elektroniczny', *электраэнергія* 'energia elektryczna'; *жыл-* (≤ *жыллёвы*), por. *жылкаанерацыя* 'spółdzielczość mieszkaniowa', *жылплошча* 'powierzchnia mieszkaniowa', *жылфонд* 'fundusz mieszkaniowy'; *мед-*, por. *медагляд* 'badanie lekarskie', *меддапамога* 'pomoc medyczna', *медінстытут* 'akademia medyczna'; *нафта-*, por. *нафтаздабыча* 'wydobycie ropy naftowej', *нафтаправод* 'rurociąg naftowy', *нафтапрамысловасць* 'przemysł naftowy'; *страх-* (≤ *страхавы*), por. *страхагент* 'agent ubezpieczeniowy', *страхкаса* 'kasa ubezpieczeń społecznych', *страхфонд* 'fundusz ubezpieczeniowy'; *тавар(а)-*, por. *таварабарот* 'obrot handlowy', *тавараабмен* 'wymiana towarów', *тавараадпраўшчык* 'nadawca towaru'; *агра-*, por. *аграфонд* 'fundusz rolny', *аграсядзіба* 'gospodarstwo turystyczne'; *аўта-*, por. *аўтакалона* 'kolumna samochodowa', *аўтаручка* 'wieczne pióro'; *праф-*, por. *прафработнік* 'funkcjonariusz związku zawodowego', *прафсаюз* 'związek zawodowy'; *фіз-*, por. *фіззарядка* 'gimnastyka poranna', *фізкультура* 'wychowanie fizyczne'.

Analizowany materiał dowodzi, że w bezekwiwalentowych rzeczownikach złożonych inne niż *rzeczownik + rzeczownik* oraz *przymiotnik + rzeczownik* modele gramatyczne reprezentowane są rzadko. Zanotowano kilka przykładów nieli-

nearnych rzeczowników z pierwszym członem wyrażonym zaimkiem (por. *самакупнасць* 'opłacalność gospodarcza', *самаашуканства* 'oszukiwanie samego siebie', *самайніцыятава* 'inicjatywa własna', *самапавага* 'szacunek dla samego siebie', *саманайдла* 'automatyczne poidło', *самаспажыванне* 'konsumpcja własna', *самаспакуса* 'oszukiwanie samego siebie', *самаўзнікненне* 'samoistne powstanie'), liczebnikiem (por. *аднаасобнік* 'gospodarz indywidualny', *аднадумец* 'człowiek o tych samych poglądach', *аднакашнік* pot. 'kolega szkolny', *аднакласнік* 'kolega z tej samej klasy', *аднаклубнік* 'kolega z tego samego klubu', *аднакурснік* 'kolega z tego samego roku', *другакласнік* 'uczeń drugiej klasy', *першакласнік* 'uczeń pierwszej klasy'), kilka utworzonych według modelu *rzeczownik + czasownik* (por. *кашавар* 'kucharz wojskowy', *мясарубка* 'maszynka do mielenia mięsa', *мясарэзка* 'maszynka do mielenia mięsa', *небаскроб* 'drapacz chmur', *праўдалюб* 'miłośnik prawdy', *ракетаносец* 'okręt lub samolot wyposażony w rakiety', *ружаварня* 'tłocznia oleju różanego', *снегачыст* 'pług śnieżny', *снегачышчальнік* 'pług śnieżny'), jeden motywowany przysłówkiem i czasownikiem (*скараход* 'człowiek, który szybko chodzi'), jeden – przyimkiem i rzeczownikiem (*прыгарад* 'osada podmiejska'), jeden – zaimkiem i rzeczownikiem (*сабекошт* 'koszty własne'), jeden – liczebnikiem i czasownikiem (*адналюб* 'wierny jednej kobiecie').

Większość polskich odpowiedników białoruskiej leksyki bezekwiwalentowej stanowią dwuelementowe związki wyrazowe. W niektórych jednak przypadkach leksykografowie byli zmuszeni do wyboru bardziej rozbudowanego translatu, por. *абкатчык* 'specjalista do docierania i próbnej jazdy', *авіяапрыскванне* 'opryskiwanie upraw z samolotów', *авіябудаўнік* 'pracownik przemysłu lotniczego', *адгул* pot. 'wolne za pracę w godzinach nadliczbowych', *адставанец* 'uczeń, który nie daje sobie rady', *вечарына* 'wieczne spotkanie z jakiejś okazji, często połączone z poczęstunkiem i programem artystycznym', *выдзел* 'wydzielona część majątku', *карчага* 'duży garnek gliniany', *крыіз* 'rejs (podróż) dookoła świata', *менінгіт* 'zapalenie opon mózgowych', *міра* 'święty olej do namaszczenia', *нізоўе* 'tereny w dolnym biegu rzeki', *наспяванец* 'uczeń, który osiąga dobre wyniki', *покуць* 'kąt pod świętymi obrazami, honorowe miejsce w domu', *праваздольнасць* 'zdolność do czynności prawnych', *правапарушальнік* 'osoba łamiąca prawo', *праменепраламленне* 'załamanie promieni świetlnych', *прастатыт* 'zapalenie gruczołu krokowego', *прафілакторый* 'zakład leczniczo-profilaktyczny', *прымы* 'zamieszkanie po ślubie u rodziców żony', *нульніт* 'zapalenie miazgi zębowej', *нуцёўкладчык* 'urządzenie dźwigowe do układania toru kolejowego ogniwoami', *пчолапыленне* 'zapylenie przez pszczoły', *пылазборнік* 'dysza ssąca odkurzacza', *радыёшум* 'zakłócenia w odbiorze radiowym', *раздрукаванне* 'sporządzenie wydruku komputerowego', *ракетанлан* 'samolot na paliwo rakietowe', *подадапамога* 'pomoc medyczna dla ciężarnych kobiet i przy porożu', *рубрыкацыя* 'umieszczenie w odpowiednich rubrykach', *саван* 'koszula, którą nakłada się zmarłemu', *сельгасбанк* 'wiejski bank rolniczy', *сівер* 'mroźny, północny wiatr', *стыплер* 'koń do biegów z przeszkodami', *суботнік* 'czyn społeczny w wolne soboty', *субцімп* 'napis na kadrze filmu dźwiękowego', *тэбенёўка* 'wypas na polach (łąkach) pokrytych śniegiem', *шаршатка* 'długa, gruba igła', *шыян* 'duży słomiany kosz'.

Szczególną trudność w pracy nad słownikiem leksykografowie napotykają w przypadkach, gdy hasło języka wyjściowego nie tylko nie posiada jednowy-

razowgo, dokładnego odpowiednika w języku docelowym, ale także wtedy, gdy translat i transland różnią się pojemnością znaczeniową. Dla przykładu, w języku białoruskim rzeczownik *абшчынік* określa osobę przynależącą do jakiejś grupy: wspólnoty plemiennej, grupy wyznaniowej, gminy, rodziny, organizacji, klasy społecznej. W języku polskim trudno wskazać ekwiwalent o tak dużej pojemności znaczeniowej. Zazwyczaj Polacy mówią o członku partii, członku rodziny, członku organizacji, członkach klasy społecznej czy grupy wyznaniowej. Struktura słownika nie pozwala jednak uwzględnić tak wielu elementów definicyjnych, co zmusza leksykografa do wyboru w języku docelowym odpowiednika niedoskonałego, który nie oddaje złożoności semantycznej hasła wyjściowego. Zaproponowany w *Słowniku białorusko-polskim* wydanym w 2012 r. rozbudowany ekwiwalent 'członek wspólnoty (gminy, bractwa)' nie uwzględnia wszystkich znaczeń białoruskiego hasła wyjściowego, ale oddaje jego istotę poprzez wykorzystanie ogólnego, pojemnego znaczeniowo rzeczownika *wspólnota*.

Inną strategią radzenia sobie z jednostkami leksykalnymi o różnej pojemności semantycznej jest uwzględnienie w polskim ekwiwalencie synonimów. Białoruski rzeczownik *нрaццeнaк* cechuje szersza, w porównaniu z językiem polskim, pojemność znaczeniowa. Wyraz ten używany jest zarówno w języku literackim, jak i gwarach, w dodatku w różnych znaczeniach. W języku literackim oznacza zarówno słup, jak filar czy listwę, która znajduje się między oknami lub drzwiami. W języku polskim na określenie podobnego elementu stosuje się nazwy *filar międzyokienny* (*międzydrzwiowy*), *ścianka* (*kolumna*) *między oknami* (*drzwiami*), co znalazło swoje odzwierciedlenie w ekwiwalencie zamieszczonym w przywołanym wyżej słowniku: *słup (filar) międzyokienny (międzydrzwiowy)*. W tym przypadku leksykografowie nie uwzględnili znaczenia gwarowego: 'prosta droga rozdzielająca pole'.

Wykorzystanie w polskim translacie synonimów jest jednym z podstawowych środków derywacji ekwiwalentów różniących się pojemnością znaczeniową. W słownikach synonimy bliskie znaczeniowo zazwyczaj podawane są w nawiasach, por. *звeрaбoй* 'dziurawiec zwyczajny (świętojański)', *дpaбaвiк* 'strzelba myśliwska (śrutówka)', *дэpмaтoз* 'choroba (schorzenie) skóry', *paбiннiк* 'lasek (zagajnik) jarzębinowy', *paдыёнepaдaчa* 'audycja (transmisja) radiowa', *рыбaпpaмыслoвeц* 'właściciel przedsiębiorstwa rybnego (przetwórni ryb)', *caмaцвeт* 'kamień barwny (kolorowy)', *caмaўзнікнeннe* 'samoistne powstanie (narodzenie się)', *свiнaвoд* // *свiнaгaдoвeц* 'hodowca świń (trzody chlewnej)', *свeтaадчyвaннe* 'odczuwanie świata (rzeczywistości)', *cтaнoўчacць* 'dodatni (pozytywny) charakter', *cтapaсвeдчынa* 'stare (dawne) czasy (dzieje)'. Z kolei różne (choć często zbliżone do siebie) znaczenia translandu zapisywane są w jednym szeregu, por. *дзepнapэз* 'pług darniowy, rydelek do darni', *жapoўня* 'naczynie z żarem, piecyk żelazny', *рыбнiк* pot. 'hodowca ryb, pracownik przetwórstwa rybnego', *caмaадвoд* 'dobrowolna rezygnacja, rezygnacja z kandydowania', *caлaнiнa* 'solona słonina, peklowane mięso', *caмaнiцeц* 'przrzęd piszący, przrzęd rejestrujący', *caмiт* 'konferencja (głów państw, rządów), spotkanie na szczycie'.

W polskich translatach bezekwiwalentowych nawias pełni znaczącą funkcję i niejednokrotnie stanowi o trafności i adekwatności zamieszczonego w słowniku

odpowiednika. W relacji do głównego korpusu ekwiwalentu informacje w nawiasach pełnią dwojaką rolę: uszczegóławiają polskie hasło (co nazywam koniunkcją uzupełniającą), por. *вяршкі* 'słodka śmietanka (do kawy)', *жакан* 'kula myśliwska (do niegwintowanej strzelby)', *кают-кампанія* 'salon jadalny (na statku)', *рэпененты* 'zapachowe środki odstraszające (owady, gryzonie)', *самім* 'konferencja (głów państw, rządów)', *самэйнік* 'patelnia (głęboka)' lub też w różnym stopniu modyfikują jego znaczenie (co nazywam koniunkcją wymienną⁴), por. *завочнік* 'student (uczeń) zaoczny', *звершчык* 'osoba kontrolująca (sprawdzająca)', *каналлянік* 'pole (zagon) konopi', *карнік* 'członek oddziału karnego (ekspedycji karnej)', *кафейніца* 'puszka (pudełko) na kawę', *кляновік* 'sok (syrop) klonowy', *кровапусканне* 'puszczanie (upust) krwi', *крыіз* 'rejs (podróż) dookoła świata', *куліч* 'bab(k)a wielkanocna', *лёгкавагавік* 'zapaśnik (bokser) wagi lekkiej', *малалетак пот.* 'nieletnie (małe) dziecko', *муніцыпалітэт* 'zarząd (samorząd) miejski', *рубільнік* '(wy)łącznik nożowy', *тэбенёўка* 'wypas na polach (łąkach) pokrytych śniegiem'.

Niewielki procent białorusko-polskiej leksyki bezekwiwalentowej należy do słownictwa potocznego, por. *адгул пот.* 'wolne za pracę w godzinach nadliczbowych', *аднакашнік пот.* 'kolega szkolny', *дзячыха пот.* 'żona diaka', *жабурынне пот.* 'żabi skrzek', *жалеззе пот.* 'złom żelazny', *жур пот.* 'kisiel owsiany', *купальнік пот.* 'kostium kąpielowy', *малалетак пот.* 'nieletnie (małe) dziecko', *медавуха пот.* 'miód pitny', *нестраявік пот.* 'żołnierz oddziałów nielinowych', *пытляванка пот.* 'mąka pytlowa', *роба пот.* 'ubranie robocze', *родзіч пот.* 'krewniak', *рыбіна пот.* 'jedna ryba', *рыбнік пот.* 'hodowca ryb, pracownik przetwórstwa rybnego', *свежына пот.* 'świeże mięso', *старызнiк пот.* 'handlarz starzyzną', *стацыянарнік пот.* 'student studiów dziennych (stacjonarnych)'.

Ponadto prawie wszystkie zgromadzone białoruskie hasła słownikowe to rzeczowniki rodzime. Zanotowano zapożyczenia z języka angielskiego: *гандбол* 'piłka ręczna', *батэर्फляй* 'styl motylkowy', *стэндар* 'stojak przeciwpożarowy'.

Agnieszka Goral

The Belarusian-Polish dictionaries and lack of translation equivalence (the case of nouns)

A b s t r a c t

The article describes and analyses contemporary Belarusian nouns that lack one-word equivalents in Polish. A list of 450 nouns was retrieved for this study from a variety of dictionaries and scientific sources. The Polish equivalents are analysed in their semantic, lexical and stylistic aspects. Most equivalents represent everyday lexis describing persons, things, buildings, places, diseases, animals and dishes.

⁴ Przy koniunkcji wymiennej transland cechuje szerszy, w porównaniu z translatem, zakres znaczeniowy (por. *завочнік* 1. Student zaoczny. 2. Uczeń zaoczny).